

Akademická samospráva musí být stavovská, nikoli demokratická

Filip Křepelka

(Upravená verze textu zveřejněného 25. 6. 2016 v internetových novinách **Česká pozice**)

Redaktor České pozice *Kristián Léko* se ve dne 17. 5. 2016 zveřejněném rozhovoru, jež mu poskytla děkanka Právnické fakulty Masarykovy univerzity *Markéta Selucká*, dotkl též vášní po jejím zvolení na přelomu let 2014 a 2015. Přitom zmínil, že jsem tehdy vyzval ke snížení podílu studentů v akademických senátech.

Spory uvnitř fakult bývá ošidné představovat veřejnosti. Rozčilují se přece ti, kdo prohráli. Znesváření jsou lidé s klady a zápory, jež vnímáme různě a jež lze vyzdvihnout či naopak přehlédnout. Jiný výběr nemusel být lepší. Pochopení pro rozvaděné akademiky má meze. Jiní zaměstnanci si šéfy nevybírají a tito s nimi jednájí důrazněji. Nebudu se o to tedy vůbec pokoušet.

O akademické samosprávě podle zákona o vysokých školách z roku 1998 však musíme debatovat. Začíná totiž selhávat. Na řadě fakult. Již přes rok – důvodem opravdu bylo dění na vlastní fakultě – zkoumám tento jev a pátrám po jeho příčinách.

Jak si čtenář již všímá, soustředím se na fakulty. České univerzity jsou totiž decentralizované. Samosprávu těmto částem univerzit pro obory výuky a výzkumu zaručuje zákon. Poměry na jednotlivých fakultách téže univerzity se hodně liší. Dále řečené přesto platí obdobně pro univerzity, jejich akademické senáty a rektory.

Rozruch vyvolává především výběr děkana z více kandidátů. Je to totiž zásadní a přitom citlivé rozhodnutí.

Při tomto výběru se pravidelně rozdělují pedagogové. Na každém pracovišti se lidé liší ve svých pohledech a rozcházejí ve svých zájmech. Mnozí se vyloženě nesnášejí. Každodenní spolupráce je náročná. Fakulty se navíc vnitřně člení. Třenice jednotlivců tak ještě doprovázejí pnutí mezi skupinami pedagogů. Kandidáti se pak mezi pedagogy obecně a jejich zástupci v akademickém senátu zvláště těší různému hodnocení.

Naopak studentští senátoři se dovedou shodnout. Jsou spolu krátce a nemusejí jinak soustavně spolupracovat. Studentské komory zasedají dlouho a běžně pokračují v některé hospodě. Mladí lidé mívají sklon k důrazným projevům. Není větší příležitost než výběr děkana či rektora po česku. Skoro žádný studentský senátor jej však nevybírá podruhé. Chybí tak jakákoli zkušenost. Kandidáty studenti znají přinejlepším zběžně. Jsou tak odkázáni na volební debaty, při nichž se ovšem kandidáti dovedou přetvařovat a planě slibovat. Studentům se navíc rozhoduje lehce, neboť nenesou následky. Na fakultě nebudou studovat, až jimi zvolenému děkanovi skončí mandát. Děkan navíc vlastně nepůsobí přímo vůči nim, nýbrž vůči pedagogům. Jejich rozhodnutí tak pochopitelně ovlivní leccos. Nebo leckdo.

Podle zákona je v akademických senátech studentů třetina až polovina. Jak víme z poslanecké sněmovny a krajských, městských a obecních zastupitelstev, při zastoupení více politických stran takový podíl propůjčuje značnou sílu. Výběr děkana se tak stává

konkursem před studentskou komorou. Polovina je ale mnohem více než třetina. Při ní či jí se blízcím poměru se může stát, že studenti většinou pedagogů děkana vyloženě vnutí.

Takový výsledek je špatný. Připouštím, že někteří děkani zvolení spíš studentskými než pedagogickými senátory důvěru kolegů získají alespoň následně, jak potvrzuje jejich hladké druhé zvolení též většinou pedagogických senátorů. Nebo se alespoň nalezne nějaký způsob soužití. Vzájemně na sobě děkan a pedagogové závisejí. Rozkvět fakulty však neočekávejme. Naopak. Hrozí hádky, podlézání, hněv a lhostejnost. Pak přichází úpadek. Ten pozvolný bývá nejhorší, protože jej nemusíme postřehnout.

Vysoký podíl studentů v akademických senátech se vysvětluje sametovou revolucí. Vysvětlení však není ospravedlnění. Podnítit zásadní proměnu politických a společenských poměrů dokázali studenti, aniž měli jakýkoli podíl na řízení vysokých škol. Pro jejich úspěšné vystoupení v roce 1989 prostě nastala doba. Prohlašovat pak dnešní studentské senátory za progresivní revolucionáře nezbytné pro rozvoj fakulty je pak vyloženě úsměvné. Vždyť si jich rektori a děkani hledí, poznavše jejich sílu při vlastní volbě. Kandidáti těchto funkcí si je pak vyloženě předcházejí.

V akademických senátech řady fakult však máme vážný problém též na straně pedagogů. Leckde mezi nimi převládají profesori a docenti. Jinde jejich přítomnost odpovídá podílu mezi pedagogy, tedy pětině až třetině. Najdeme ale také mnohé fakultní senáty, kde jsou jen ojedinele či chybějí zcela.

Připomínám, že profesori a docenti jsou samostatní pedagogové, kteří – po mnoha letech práce – osvědčili způsobilost v habilitačním a profesorském řízení. Pomocnými pedagogy jsou pak odborní asistenti, lektori, asistenti a výzkumní pracovníci. Na těch prvních se zakládají akreditace studijních programů. Výuku a výzkum řídí. Mívají zpravidla úvazek na dobu neurčitou. Druzí učí a bádají pod vedením prvních. Jejich postavení je nejisté, mají termínované úvazky, kdy při jejich prodlužování závisejí na posouzení vedení, přičemž leckdy soutěží s dalšími zájemci.

Čelit důrazné a jednotné studentské komoře a přitom ještě dozorovat děkana nesvede skupina nejmladších asistentů, odborných asistentů, od nichž se právě žádá habilitace založená na leckdy nezřetelných požadavcích a proměnlivém rozpoložení vědecké rady, která působí hrozivě již neodůvodňováním zamítnutím kandidáta, a věčných odborných asistentů a lektorů, od nichž se tento krok vlastně již vůbec nečeká. Omezená zkušenost či pochybná odbornost, obavy o vlastní postavení a pochopitelná snaha jej připojistit mandátem takovou pedagogickou komoru ochromují. Ve srovnání se studentskými senátory přitom působí senátoři-asistenti rozumně a uvážlivě. Musíme jim tak ještě nakonec vlastně být vděční.

V cizině akademická samospráva vypadá totiž zcela jinak. Především, že ne ve všech zemích a na všech univerzitách se fakulty těší takové autonomii jako v Česku. Pak pochopitelně větší význam získává úroveň univerzitní.

Polsko má na fakultách svých univerzit rady, v nichž profesori a habilitovaní doktoři tvoří nejméně polovinu členů. Studentům zákon zaručuje jen pětinu a univerzity jim podíl nezvyšují. Řada fakult má velerady, neboť všichni samostatní pedagogové jsou bez dalšího jejich členy. Obdobně se sestavují univerzitní senáty, jejichž členy jsou též děkani fakult. Děkany a rektory volí sice volební kolegia, utvářejí se však srovnatelně.

Rakousko nechává své univerzity spravovat senáty, které tvoří nadpoloviční většinou zástupci profesorů, po čtvrtině zástupci dalších pedagogů včetně mimořádných profesorů a zástupci studentů a zástupce dalších zaměstnanců. Fakultám autonomii nezaru-

čuje zákon, děkan tak může být dosazen rektorem. Připouštějí ji ale univerzity samotné. Obdobně tvořená fakultní shromáždění či rady pak dostávají slovo při výběru.

Německo nechává organizaci univerzit spolkovým zemím. Univerzitní a fakultní grémia jsou někde početná, neboť zastoupení jsou všichni profesori. Jinde jsou naopak malá, což dává větší prostor pro vyjádření každého člena. Profesori mají ale všude převahu, *akademischer Mittelbau* (asistenti různých stupňů včetně již habilitovaných), studenti a další zaměstnanci jsou menšinou. Takové uspořádání univerzitních a fakultních samosprávných grémií totiž předepsal spolkový rámcový zákon, který byl výsledkem dále zmíněného vývoje.

Variace tohoto modelu akademické samosprávy najdeme též jinde v Evropě. Sám jsem zkoumal poměry v Litvě, Estonsku, Dánsku, Belgii, Švýcarsku, Slovinsku a Chorvatsku.

Ve fakultních radách a univerzitních senátech (jimi se totiž označují jen grémia univerzit) mají zákony a statuty zaručenou převahu profesori a případně další samostatní pedagogové. Zástupců asistentů a dalších pomocných, dočasných a podřízených pedagogů stejně jako zástupců studentů bývá nejvýš čtvrtina. Členy bývají též zástupci dalších zaměstnanců, zvláště pak těch, jež jsou – oproti samotným studentům – vysokoškoláci. Jimi jsou úředníci rektorátu a děkanátů, knihovnice, informatici či technici laboratoří.

Popsaný model je výsledkem společenských změn, které se nemohly nedotknout terciárního vzdělávání a jeho institucí. Původní profesorské sbory během 20. století doplnili zástupci jak studentů, tak asistentů a dalších zaměstnanců. Leckde si je vynutila studentská hnutí vyvolaná společenskými, ekonomickými a politickými změnami, kterou byl také narůst počet studentů. Nejen západoněmecké *Studententebewegung* 60. let demonstrovalo a okupovalo univerzity.

Právě jednotlivé německé země podobně jako Nizozemsko a Portugalsko studentům, asistentům a dalším zaměstnancům poskytly většinu v akademických samosprávných grémiích na vrub dosud vládnoucím profesorům. Výsledkem ale byly rozbroje. Leckde se začal pociťovat úpadek. Univerzity se pak složitě stabilizovaly. V Německu dokonce zasahoval Spolkový ústavní soud, jenž v roce 1973 rozhodl, že profesori musejí mít ve fakultních a univerzitních samosprávných grémiích většinu, neboť oni jsou nositeli osvědčení provádět výuku a výzkum a tak tyto činnosti také řídit.

Zmíněný model akademické samosprávy můžeme považovat za prvek evropského sociálního státu. Na britských a amerických univerzitách bývá totiž samosprávy méně. Tamní studentská hnutí – v kalifornském Berkeley bylo zvláště bojovné – většího podílu na řízení škol nedosáhla. Zástupců studentů nebývá více než desetina, často se pouze zve zástupce oficiální studentské asociace. Ani pedagogové však nepřevažují. Řídící a dozorová grémia zahrnují externisty. Jimi jsou nejen akademici odjinud či na odpočinku, ale též manažeři z průmyslu a služeb, mecenáši a politici. Leckde nemůže o akademické samosprávě být vůbec řeč. Studenti a pedagogové se mohou nanejvýš vyjádřit. Jednotlivci pak dokáží odejít studovat, učit a bádát jinač. V obrovském prostoru jediného jazyka je to snazší než v jiných zemích.

Nepřekvapivě je akademická samospráva slabá rovněž v zemích s neliberálními či autoritativními režimy, mezi něž v tomto ohledu můžeme řadit též demokracie dálného Východu. Více než na Západě se v nich respektují hierarchie. Přesto též tyto státy uznávají potřebu jisté volnosti a shody při zajištění vrcholného vzdělávání a s ním spojeného výzkumu. Akademická samospráva tedy úplně nechybí ani zde.

Zmíněný vývoj v západní Evropě vedl ke zkoumání akademické sféry jako svébytného sociálního prostředí a politického prostoru. Nazvalo se, že univerzity a fakulty nepředstavují akademické obce se členy, které můžeme považovat za rovné. Studenti včetně doktorandů, asistenti a další výpomocní pedagogové, profesori různých stupňů s podílem na řízení či bez, ba též odborní a běžní zaměstnanci mají totiž odlišné úkoly, rozličný podíl na provozu, na němž se podílejí po kratší či delší dobu. Především však mají různé předpoklady pro podíl na správě fakulty či univerzity.

Pak je však klíčové, jak se mezi tyto skupiny a jejich reprezentace podíl na řízení rozdělí. Dovolávat se v souvislosti s univerzitní a fakultní samosprávou demokracie je tak prostě nesmysl. Akademická samospráva nemůže být jiná než stavovská. Je jí dokonce ta naše. Jinak by přece všude vládli studenti, vždyť pedagogy řádově přecházejí. Nenechme se však užítým přívlastkem zmást. Profesorská převaha není výsadou urozených, nýbrž uznáním jejich dosavadního působení a z něho vyplývajících zkušeností. Jakkoli se někteří profesori a docenti – v dobrém i zlém – vskutku jako panstvo chovají.

Slovinsko-americká badatelka *Manja Klemencic* shrnuje důvody zapojení studentů a námitky proti němu. Prvním důvodem je jejich pojetí jako členů společenství. Studenti nejsou příjemci vzdělávání, nýbrž jeho činiteli, jakkoli jinými než pedagogové. Zlehčuje je však pomíjivost. Studentem je člověk jen několik let. Poukazuje se též na nezkušenost a nezralost. Studenti tak svedou být nanejvýš mladšími členy (*junior members*). Druhé je pojetí studentů jako zainteresovaných (*stakeholders*). Jejich odlišný názor má zaznít, byť to jednání prodlouží a rozhodování ztíží. Třetí je pojetí občanů (*citizens*). Univerzita je součástí společnosti. Studenti jsou budoucí elity, jež je žádoucí vychovávat též ke správě. Čtvrté je pak pojetí jako spotřebitelů a zákazníků (*customers* či *clients*), jejichž názory je třeba vyslechnout kvůli zajištění úrovně vzdělávání, zvláště je-li přechod jinam obtížný.

Po zmíněných peripetiích tak v Evropě vykrytalizovaly konkrétní modely akademické samosprávy. Studenti mají sice zřetelné, ale všude výrazně menšinové zastoupení – údajně mezi deseti až třiceti procenty členů příslušných grémií. Výběr rektora či děkana stejně ovlivní, vždyť mnohé volby jsou těsné a rozhoduje každý hlas. Výrazná většina se ale zachovává pedagogům. Mezi pedagogy se pak zřetelně upřednostňují profesori jako trvale angažovaní pedagogové plně způsobilí učit, bádát a tyto činnosti řídit.

České univerzity a jejich fakulty, v jejichž akademických senátech mají studenti třetinu mandátů a kde mezi pedagogy převažují profesori a docenti, tak po mezinárodním srovnání můžeme označit za instituce s uspořádáním na kraji jejich palety. Naopak univerzity a fakulty se senáty tvořenými napůl studenty a ve zbytku asistenty s pouze ojedinělou přítomností profesorů a docentů či zcela bez nich se naopak vymykají. Popírá se na nich vlastně samotný smysl slova. Senát je přece radou starších.

Takové rádoby-senáty bývají často na „krajských“ univerzitách a pravidelně na právnických, ekonomických, sociálně-vědních, filosofických, pedagogických, sportovních a zdravotních fakultách. To je právě ta část našeho vysokého školství, o níž kdekdo pochybuje. Uznávanější lékařské, přírodovědecké a technické fakulty mívají mezi senátory profesorů a docentů přece jenom více, přestože zákonný rámec je stejný.

Už se tak jen můžeme ptát, proč takové podivné uspořádání – kromě Česka je pouze na Slovensku, tušíme tedy, že má společný původ – přetrvává třetí desetiletí. Na Západě byla totiž korekce demokratizace akademické samosprávy nutná již po několika letech.

Příčiny tohoto stavu hledejme ve změnách, které na našich univerzitách a jejich fakultách proběhly během 20. století.

Za monarchie, první republiky a ještě krátce po osvobození byla podle stručného zákona z roku 1873 na univerzitách a jejich fakultách samospráva profesorů. Na fakultách působily profesorské sbory, na jejichž jednáních měli soukromí docenti pouze dva zástupce s hlasem poradním a volebním. Asistenti a studenti zastoupení nebyli vůbec. Univerzity pak spravovaly akademické senáty tvořené rektory, prorektory, děkany a proděkany fakult a delegáty jejich sborů.

Dovolávat se první republiky se tedy při obhajobě současného modelu akademické samosprávy nelze. Naopak. První profesori nyní skoro stoleté fakulty by jistě nevěřicně sledovali výběr děkana, mají-li jej činit polovinou studenti a druhou odborní asistenti za nervózního přihlížení jinak nezapojených profesorů a docentů.

Dnešní stav má kořeny v socialismu. Po roce 1948 se zřídily univerzitní a fakultní rady, dle sovětského vzoru posléze přezvané na rady vědecké, složené z profesorů a docentů vybraných státem a státostranou dosazenými rektory a děkany doplněných zástupci, které delegovaly Československý (Socialistický) svaz mládeže, respektive Revoluční odborové hnutí. Během 60. let se jako takzvané rozšířené rady přesto nakrátko staly samosprávou, jimi vybrané děkany a rektory však nepotvrdili normalizátoři. Zákon z roku 1980 znovu nastolil direktivní ministerské řízení univerzit.

Chyba se však udělala až po sametové revoluci. V roce 1990 se zřídily akademické senáty. Vědecké rady však zůstaly. První grémia měla podpořit změny a druhá zaručit úroveň vzdělání a výzkumu. Nebo si to tak spíš nyní vysvětlujeme. Taková podvojnost totiž v cizině obdobu nemá. Nadále tímto přívlaskem zvané rady ruských univerzit jsou celkem standardní samosprávná grémia s volenými zástupci pedagogů doplněných zástupci studentů. Habilitace se svěřují menším komisím, popřípadě uchazeče hodnotí všichni profesori fakulty, není-li řízení svěřené celostátním institucím. Profesura je pak vedoucí pozice obsazovaná konkursem či volbou samosprávného grémia, nikoli jakási super-habilitace.

Navzdory znění zákona naše vědecké rady samosprávné nejsou. Členy vybírá děkan, respektive rektor, přičemž návrhy může zavrhnout akademický senát. Být členem grémia rozhodujícího o habilitacích a profesurách je přitom prestižní. Mnozí očekávají své povolání. Vědecké rady tak bohužel nezajišťují odpovídající odbornou oponenturu záměrů děkana. Mnozí členové pak ještě mají pocit, že se angažují dostatečně.

Dělba moci se vůbec prosadila ve špatných věcech. Samosprávná univerzita, respektive fakulta nejsou státem, kde je třeba učebnicové dělby moci. Naši děkani a rektoré nejsou součástí akademických senátů, zatímco jinde naopak bývají jejich předsedy. Početní prorektoré a proděkani jsou inkompatibilní. Leckde se stalo zvykem, že nekandidují a akademickými senátory se tak nestávají ani vedoucí kateder, ústavů a dalších pracovišť.

Počet zapojitelných profesorů a docentů se tak na zmíněných slabších fakultách povážlivě snižuje. Silnější fakulty zachraňuje možná jen zásoba ochotných profesorů a docentů, nikoli vědomí, že akademicko-studentské senáty jsou špatné. Mnozí profesori a docenti totiž netouží zkoušet oblibu kolegů vesměs nižších hodností. Svě práci se věnují s nasazením a jsou v ní úspěšní, přičemž leckteré se přitom věnují byznysu či politice.

Přehlédnout nelze rovněž pojetí děkanů. Ti si rádi stěžují na nedostatek pravomocí. Mají je přitom velké. Mzdy jsou pružné a jejich pohyblivou složku určují víceméně sami. Děkani řídí personální politiku, když rozhodují o vzniku a zániku pracovních míst, ustavují individuální konkursní komise a smějí prodloužit angažmá bez konkursu. Podobně mají velký prostor při rozhodnutích o nákupu přístrojů, vybavení a služeb,

jakkoli je vyřizování veřejných zakázek složité. Mohou kolegům napomoci při získávání grantů a provádění projektů, ale také toto mohou bezděčně či záměrně hatit. Rektoři pak mají značnou moc při celouniverzitních činnostech. Takové agendy se v cizině za věci akademické samosprávy nutně nepovažují. Profesorské, asistentské a další pracovní pozice se systemizují, mzdy stanoví celostátní předpisy a kolektivní vyjednávání a materiál obstarávají státem dosazení správci. Koneckonců ne všude jsou tajemníci a kvestoři nejbližší podřízení děkanů a rektorů.

Bohužel dokonce ti, kteří již začali chápat, že akademické senáty našich fakult a univerzit jsou uspořádané špatně, podporují pojetí rektora a děkana jako velkého šéfa řadu let pevně řídicího instituci. Takové pojetí se totiž napájí hned dvěma prameny.

Prvním je touha po vládci, který je bojovník, budovatel, ba spasitel. Nejvážnější poruchou českého státního zřízení se koneckonců stává monarchistický ráz prezidenta republiky, kdy ti poslední jsou přitom všechno jiné než důstojní monarchové. Právě tam, kde je potřeba volnosti a nasazení, bychom však takové šéfy žádat neměli.

Druhým je manažerismus. Ředitel podniku – obchodní společnosti se však hodnotí dle zisku, jinak jej akcionáři odvolají. Po krizích posledních desetiletí se koneckonců pochybuje, zda takový model je dobrý. Kvůli prémie totiž mnohé manažery zajímá jen okamžitý zisk, nikoli dlouhodobá udržitelnost podnikání. Hodnotit výsledky univerzit a fakult podobně jako akcionáři rozhodně nesvedeme. Zlepšení a zhoršení jsou pozvolná. Podílejí se na nich nejen pedagogové a studenti, ale velkorysým či skoupým financováním a správou desítek záležitostí zásadně také stát.

Takovou neakademickou hierarchii pak ještě vůči pedagogům zprostředkovávají vedoucí a ředitelé kateder, ústavů a center. Rovněž oni mají značné pravomoci, ovšem na základě pověření děkanů a pod jejich dozorem.

Není divu, že leckterým děkanům a rektorům se funkce zalíbily. Před lety kdosi z jejich řad prosadil zákonné prodloužení funkce ze tří na čtyři roky. Jinde je kratší a znovuzvolení není přípustné či nebývá zvykem. Podobně se koneckonců pojmají sami a ostatními jsou vnímáni ředitelé a vedoucí kateder, ústavů, center, laboratoří a klinik. To pak jen posiluje vášně při jejich výběru.

Tato hierarchie je přitom leckde převrácená. Na slabých fakultách bývá vedoucím profesorů a docentů leckde odborný asistent. Akademické senáty těchto fakult občas dokonce volí děkanem nehabilitované pedagogy. To je jinde nemyslitelné.

Univerzitám a fakultám by slušelo kolektivní vedení švýcarského typu, kde by rektor a děkan byli první mezi rovnými. Za monarchie a první republiky byl orgánem fakultu přímo řídicím profesorský sbor. Jím volený děkan byl jeho předsedou, vykonavatelem jím přijatých opatření a reprezentantem instituce navenek. Profesori se pak jako děkani střídali po roce. Děkan mohl být dokonce zvolen proti své vůli, takže se stěží vedla jakákoli volební kampaň. Univerzitu spravoval podobně akademický senát. Rektorské žezlo se zvykově předávalo mezi profesory jednotlivých fakult.

Čtvrtstoletí byli čeští studentští senátoři uměření. Oproti jiným zemím byli pravicově-liberální. Mnozí vnímali své angažmá jako výcvik pro kariéru. Dokonce zjevně nesmyslné nápady stejně jako požadavky, jež prostě kvůli finančním, personálním a materiálním limitům nešlo splnit, se myslely dobře. S tím je patrně konec. Někteří mladí Češi se vyhraňují – od „sluníčkářů“ po „nácičky“. Mnozí pak dospívají pomaleji, takže jsou více než předchozí generace dětmi, jak podotkl rektor *Mikuláš Bek*. Akademickými senátory se pak stávají často ti studenti, kteří vytušili moc a výhody. Mnozí přitom při studiu

zrovna nevynikají. Takže se začíná žádat zmírňování už tak malých nároků. Naskýtají se stipendia, popřípadě akademická kariéra. Přihodit se vždy dá nabídka zábavy, kterou si přitom sami studenti mnohdy už ani nesvedou zorganizovat.

Legitimita studentských senátorů je přitom chabá. Volí nanejvýš třetina, leckde pouhá desetina studentů. Studentské komory ztrácejí čilost, zůstává jen sebevědomí. Chybí studentská samospráva. Na zahraničních univerzitách a jejich fakultách existují studentské parlamenty, rady a výbory. Ty se sice nepodílejí na řízení školy, vyjadřují se přesto jak ke vzdělávání, tak též ke věcem veřejným. Přitom studentům – jakkoli především díky dotacím – nejen pořádají odborné, kulturní a sportovní akce, ale též zajišťují, zprostředkovávají a ovlivňují pro studenty důležité služby, například ubytování, stravování a dopravu. Rozvinutou studentskou samosprávu či oficiální studentské asociace plní její role nalezneme též na univerzitách britských a amerických. Pěstují si ji dokonce autoritativní režimy. Pomáhají totiž zajišťování úrovně výuky jejím sledováním, zácvičku elit a dokáží předejít studentským revoltám či je mírnit.

Tuzemskému studentstvu chybí společenský základ. Jej by měly tvořit nejen fakultní a mezifakultní oborové a zájmové studentské spolky, ale též celonárodní studentský svaz. Místo toho máme nejruznější samozvance.

Mezi pedagogy to bohužel není lepší. Odborné asociace patrně prospívají příslušnému oboru. Vysokoškolský odborový svaz je však slabý. Mladší pedagogové se totiž odborům zcela vyhýbají. Ale chybí již mnoho těch starších. Je varovné, že v celonárodním vedení svazu není jediný docent či profesor. Ale překvapit by nás to nemělo. Fakultní knihovnice či rektorátní účetní totiž nemají stejné socioekonomické postavení a zájmy jako profesori a docenti. Chybí svaz profesorů a docentů, který by byl spíše stavovskou než odborovou organizací. Rada vysokých škol je národním akademickým senátem se všemi nedostatky těchto grémií. Obdobně je na tom její studentská komora.

Nakonec se však ukazuje, že akademické senáty jsou silné jen při výběru děkana a rektora. Další typické kompetence akademických grémií se jim – jakoby v předtuše vývoje – totiž nesvěřily. Nerozhodují personální záležitosti. Nedokážou tak rozkolísat univerzity a fakulty, jako to v západoevropských zemích rychle svedla studenty dominovaná grémia a přivolala tak během několika málo let zmíněnou korekci.

Pro počínání studentských senátorů je však třeba mít nejvíce pochopení. Jsou mladí. Dostali předčasně silné auto. Porozumění zaslouží též senátoři – odborní asistenti, asistenti a lektoři. Tlačí káru. Přitom vlastně vůbec nedokáží prosazovat své pohledy a zájmy vůči jim nadřízeným profesorům a docentům. Skutečným průšvihem je totiž častá lhostejnost docentů a profesorů vůči akademické samosprávě.

Začínám tušit příčiny tohoto jejich chování. Profesori a docenti nyní starší padesátky byli studenty a asistenty během 70. a 80. let. Za normalizace neprožili ani studentský vzдор, ani asistentské vymezování se vůči předešlé generaci profesorů a docentů, kteří ze svých řad děkana vlastně také nevybírali. Nyní je pak uspokojí vedení malých či větších pracovišť, projekty a publikace a četná další řídicí grémia včetně zmíněných vědeckých rad. Nejvýhodnější koneckonců bývá moc se neangažovat.

Leccos by se dalo spravit na fakultách a univerzitách. Je to však patrně nad síly studentských senátorů. Jednou držené moci se málokdo vzdá. Zvykli si na ni také asistentští senátoři. Slabé asistentsko-studentské senáty nakonec vyhovují též děkanům a rektorům. Někteří by jimi ostatně nebyli, kdybychom měli standardní poměry. Nebo by si alespoň museli počínat jinak, aby se jimi stali. Stejně nevím, jak přimět profesory

a docenty, aby se vedle každodenního řízení dožadovali také náležitého podílu na jeho samosprávném základu.

Zákonodárce horšíci se poměry během nejbližších let nenapraví. Ministerstvo školství zaměštná inkluze. Postižená je jen část fakult a univerzit, jejichž prohlubující se slabosti se nebude litovat, pokud si jí vůbec někdo všimne. Nikdo nic nezpochybňuje. Málokdo vlastně tuší, že v cizině akademická samospráva vypadá jinak. Přes až *ad nauseam* fedrovanou internacionalizaci jako by již sousední země byly někde na Marsu. Akademická samospráva není samozřejmá. Autoritativní režimy ji omezí a totalitní odstraní. Rovněž v řadě demokratických států se začala vnímat jako neodpovídající masovému terciárnímu vzdělávání a globalizovanému výzkumu. Reformy ji omezovaly. Protesty vesměs neuspěly. Do rozhodování včetně výběru šéfů tak vstoupily správní rady složené ze zástupců politiky, hospodářství, kultury a vědy. Začali se angažovat manažeři. Takto akademickou samosprávu omezilo – právě po zmíněné revoluční epizodě – třeba Nizozemsko. Zkrotit mnou za vzor dávanou republiku učenců s manažerskou rétorikou zamýšlí právě nyní neliberální polský režim.

Pochyby o českém vzdělávání včetně terciárního přitom budou narůstat. Není v dobrém stavu. Nemůže být. České školství je katastrofálně podfinancované. Dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj máme hned dvě nelichotivá prvenství: nejhůř placené učitele základních a středních škol ve srovnání s dalšími vysokoškoláky a nejvíce studentů na jednoho pedagoga na univerzitách.

O akademickou samosprávu tak přijdeme. Mohla už být roky omezená, kdyby z reformy pravicových vlád a jejich expertů, jakým byl profesor *Petr Matějů*, jako sláma z bot nečouhala snaha předat moc správním radám ovládaných politiky se sklonem ke korupci a klientelismu. Protesty reformu zastavily. Samotná nápodoba rakouského modelu, již prosazoval profesor *Rudolf Haňka*, by však byla návratem k normalitě.

Nyní se studenty pedagogové protestovat už nepůjdou. Mnozí – neradi – připustí, že správní rady by nepůsobily hůře než asistentsko-studentské senáty. Ale asi na tom nesejde. Nemyslím si totiž, že by se nynější čeští studenti dokázali čemukoli postavit.